

Osmanlı Ceza Hukuku Çalışmaları Üzerine Bir İcmal

Mehmet AKMAN*

OSMANLI CEZA HÜKUKU, şer'î ve örfî ceza hukukunun bütününden oluşur. Şer'î ceza hukuku, fıkıh kitaplarındaki ukûbât bölümlerinde ifadesini bulurken, örfî ceza hukuku, İslâm hukukunun devlet başkanına tanıdığı ta'zîr suç ve cezaları ihdas etme yetkisinden doğmakta ve ceza kanunnâmelerinde tecessüm etmektedir. Bu cümleden de anlaşılacağı üzere örfî ceza hukuku, şer'î hukuka zit ve ona rağmen değildir. Şer'î hukuk ilkelerinin zaman zaman ihlal edildiği vâki ise de, Osmanlı ceza hukukunun İslâm hukukunu bertaraf ettiği veya ondan bağımsız bir hukuk oluşturduğu söylenemez.

Günümüze kadar gelebilen en eski Osmanlı ceza kanunnâmesi, Fatih Kanunnâmesi'dir. Kanunnâme'nin ilk üç faslı ceza hukukuna ilişkindir. Birinci fasıl zina, ikinci fasıl adam öldürme ve yaralama, üçüncü fasıl da şarap içme, hırsızlık ve iftira suçlarını ele almaktadır. İkinci kanunnâme, II. Bayezid döneminde çıkarılmıştır. Kanunnâme'nin ilk bölümü suç ve cezalara ayrılmış olup dört fasıldan ibarettir. Birinci fasıl zina, ikinci fasıl adam öldürme ve müessir fiiller, üçüncü fasıl şarap içme, hırsızlık, gasp ve teaddî, dördüncü fasıl siyaset suç ve cezalarına ayrılmıştır. II. Bayezid Kanunnâmesi'nin ilkinden en önemli farkı siyaset suç ve cezalarının düzenlenmiş olmasıdır. I. Selim döneminde çıkarılan ceza kanunnâmesinde, bazı cezaların, öncekilere oranla ağırlaştırıldığı görülmektedir. I. Süleyman döneminde çıkarılan ceza kanunnâmesi üç fasıldan ibarettir. Birinci fasıl zina, ikinci fasıl adam öldürme ve müessir fiiller, üçüncü fasıl şarap içme, hırsızlık, gasp, cürüm ve siyasete ilişkindir. Tanzimat'tan önce çıkarılan son ceza kanunnâmesi XVII. yüzyılın ortalarında meydana getirilmiştir. XVIII. yüzyıldan Tanzimat'a kadar ceza hukuku alanında genel bir düzenlemeye rastlanmaz. Tanzimat'tan sonra üç ceza kanunnâmesi kabul edilmiştir.

* Doç. Dr., MÜ Hukuk Fakültesi Hukuk Tarihi Öğretim Üyesi.

1256/1840, 1267/1851 ve 1274/1858 tarihli ceza kanunnâmelerinin ilk ikisi milî niteliklidir. Sonuncusu ise 1810 tarihli Fransız ceza kanunu ile yerli hükümlerin terkiibinden ibarettir.¹ Bu zengin sayılabilecek mevzuata, fıkıh birikimine ve şer'îye sicillerine rağmen, Osmanlı ceza hukuku, Heyd'e kadar çok az dikkat çekmiştir.

Çalışmamızda, yukarıda kısaca mahiyet ve kapsamı belirtilen Osmanlı ceza hukuku üzerinde yapılan incelemelere kısmen tarihî sıra takip edilerek kimlerin öncülük ettiği, bugün bu çalışmaların hangi noktada bulunduğu ve benzeri hususlar ele alınacaktır.

Osmanlı ceza hukuku alanının önderleri arasında Uriel Heyd'in² özel bir yeri vardır. Heyd'in en önemli eseri hiç kuşkusuz ki *Studies in Old Ottoman Criminal Law* adlı çalışmasıdır.³ Bir ömre sığdıramadığı bu eser, ölümünden sonra V. L. Ménage tarafından yayımlanmıştır.⁴ Eserde Kanunî dönemi ceza kanunnâmesi ve Dülkadiroğlu ceza kanunnâmesi neşredilmiş, ayrıca Osmanlı ceza hukukunun bazı sahaları ele alınmıştır. Yazar, Osmanlı ceza hukukuna ilişkin yargılara varırken, birinci derece kaynak olarak kanunnâmeleri ve büyük oranda Bursa şer'îye sicillerini kullanmıştır. Ayrıntılar üzerinde fazlaca durulan eser, muhteva ve sistematik itibarıyla bir Osmanlı ceza hukuku el kitabı olmaktan uzaktır. Heyd'in *Studies* ile Türk hukuk tarihine yaptığı katkının başında, Osmanlı kanunnâmelerinin neşrinin nasıl yapılması gerektiğini göstermesi ve kanunnâme neşri hususunda üst seviyede bir kalite tutturmasıdır. Kendisinden önce ve sonra yapılan neşirlerin bir çoğu onun tuttuğu bu seviyenin çok altındadır.

Burada onun başlıca eserleri hakkında içeriğe yönelik bilgi verilmektense çalışmalarına hakim olan bakış açısı irdelenmeye çalışılacaktır. Her şeyden önce Heyd'in eserlerinde oryantalist bir bakış açısı bulunduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Heyd, "şeriatin maddi hukukunun oldukça yetersiz olduğunu, tayin edilmiş cezaların sadece mahdud suçlar için konulduğunu ve bir çok suçun hiç bahis

1 Geniş bilgi için bkz.: M. Âkif Aydın, "Ceza", *DİA*, c. VII, s. 478-482.

2 1913'de Köln'de doğan Uriel Heyd, önde gelen Alman üniversitelerinde beş yıl hukuk ve iktisat öğrenimi gördü. Buna rağmen eserleri arasında tek bir Almanca çalışma bulunmaması mânîdardır. Heyd'in hayatı ve eserleri konusunda bkz.: Ferhat Koca, "Uriel Heyd'in Hayatı ve Türk Hukuk ve Kültür Tarihi Üzerine Görüşleri", *Türk Hukuk ve Kültür Tarihi Üzerine*, Ferhat Koca, (hızr.), Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002 içinde, s. 11-44; ayrıca bkz.: Jacob M. Landau, "Heyd, Uriel", *DİA*, c. XVII, s. 285-296.

3 Uriel Heyd, *Studies in Old Ottoman Criminal Law*, V. L. Ménage, (hızr.), Oxford: Oxford University Press, 1973.

4 Kitap hakkında bir tanıtım yazısı için bkz.: Halil İnalçık, "Studies in Old Ottoman Criminal Law", *BSOAS*, 1974, sy. 37, s. 696-698; ayrıca bkz.: Fethi Gedikli, "On the Studies in Old Ottoman Criminal Law", *Argumentum*, 1991, sy. 15, s. 234-236.

konusu edilmediğini" ileri sürmüştür.⁵ Bilindiği gibi had suçları, hukukçuların bazı suçlardaki görüş ayrılıkları bir kenara bırakılacak olursa, zina, zina iftirası, dinden dönme, şarap içme-sarhoşluk, isyan, yol kesme ve hırsızlık olmak üzere yedi adettir. Kısas suçları ise adam öldürme ve müessir fiil olmak üzere iki adettir. İşte bu dokuz suç tipinin dışında kalan suçlara ta'zir suçları adı verilir. Ta'zir suçları ve bu suçlara terettüp edecek cezalar kanun koyucu tarafından tespit edilir. Sadece dokuz suçun şer'i hukuk tarafından tespit ve tayin olunması, Heyd'in iddia ettiğinin aksine bir eksiklik değil, bu hukukun bilinçli bir tercihidir. "Eski Osmanlı Ceza Hukukunda Kanun ve Şeriat" adlı makaledeki bu görüş, yazarın *Studies in Old Ottoman Criminal Law* kitabının önsözüne de taşınmıştır.⁶ Bu tekrarda Heyd'in dahlinin olmadığı belirtilmelidir. Kitabın editörü V. L. Ménage, Heyd'in kitabına bir önsöz yazmaması nedeniyle bahsi geçen makalenin ilk paragraflarını *Studies*'e giriş olarak almıştır. Son yapılan araştırmalar Heyd'in iddiasının aksine en azından XV. ve XVI. yüzyıllarda şer'iyeye mahkemesi kararlarında kanuna dayanan cezalardan neredeyse hiç bahsedilmediğini göstermektedir. Gerber, buradan yola çıkarak Heyd'in söylediğinin tam aksini iddia etmektedir: Çıkarılan ceza kanunları kadılar tarafından çok az tatbik edilmiş, neredeyse hiç uygulanmamıştır.⁷ Bu meselenin ayrıca ele alınması gerekliliği açıktır.

Heyd, Osmanlıların, lâik hukuk kurallarının da şeriye mahkemelerinde uygulanmasına karar verdiklerini belirtir.⁸ İslâm hukukunun devlet başkanına tanıdığı sınırlı yasama yetkisi sonucu çıkarılan kanunnâmelerin uygulanma mercii elbetteki kadı mahkemeleri olacaktı. Zira kanun hukuku bu anlamda İslâm hukuk dairesi dışında bir aksaklığı deyimlemiyordu. Üstelik, Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'a gelene kadar görülen yegâne olağan mahkeme, şeriye mahkemesi idi. Heyd, Osmanlı sultanlarının ihtilaflı hukuki konularda kadılara hangi kuralı tatbik etmeleri gerektiğine karar verecek kadar ileri gittiklerini iddia eder.⁹ Bu işleyiş bir ileri gitme değil belki olması gereken bir süreçtir. Fukanhanın ihtilaf ettiği hususlarda devlet başkanının belirleyici olması yine İslâm hukukunun bir yöntemidir.

5 Uriel Heyd, "Eski Osmanlı Ceza Hukukunda Kanun ve Şeriat", trc.: Selahaddin Eroğlu, *Türk Hukuk ve Kültür Tarihi Üzerine* içinde, s. 45. Benzer iddiaların hâlâ gündeme getirilmesi hayret vericidir. Mesela bkz.: Colin Imber, *The Ottoman Empire, 1300-1650, The Structure of Power*, New York: Palgrave Macmillan, 2002, s. 223.

6 Heyd, *Studies*, s. 1.

7 Haim Gerber, *State, Society and Law in Islam: Ottoman Law in Comparative Perspective*, Albany: State University of New York, 1994, Bölüm 2. Ayrıca bkz.: a.m.f., "Ottoman Civil Society and Modern Turkish Democracy", *Ottoman Past and Today's Turkey*, Kemal H. Karpat, (der.), Leiden: Brill, 2000, s. 142.

8 Heyd, "Kanun ve şeriat", s. 53.

9 Heyd, "Kanun ve şeriat", s. 53.

Heyd'e göre, ceza kanunnâmelerinin şer'i hukuktan ayrıldığı en önemli nokta, ceza usul hukukunda şer'i hukukun sınırlarının aşılması ve neredeyse kuralsız bir ceza yargılaması öngörülmesidir. Öte yandan kanunnâmeler sadece toplumu suçlulardan korumak amacıyla değil, belki ondan daha fazla halkı ehl-i örfün ve tımar sahiplerinin baskısından korumak amacıyla çıkarılmıştır.¹⁰

Halil İnalçık, Türk hukuk tarihi çalışmalarının önde gelen simalarından biridir. Doğrudan Osmanlı ceza hukukuna ilişkin bir çalışması olmamasına rağmen, muhtelif eserlerinde konuya ilişkin önemli tespit ve değerlendirmelerin sahibidir. İnalçık, "Osmanlı Hukukuna Giriş: Örfi-Sultani Hukuk ve Fatih'in Kanunları" isimli makalesinde, vergi kanunlarının her sancağa göre değiştiğini buna mukabil ceza kanunnâmesinin tek ve genel olduğunun altını çizmiştir. Aynı ceza kanunnâmesi, Rumeli ve Anadolu'da olduğu gibi Mısır'da da yürürlükte olmuştur.¹¹ Ceza kanunnâmelerindeki örfî düzenlemelerin Osmanlılardan daha eski müşterek bir kaynağa götürülebileceğini ifade eden İnalçık, sonuç olarak ceza hukuku sahasının örfî-sultanî hukukun özel olarak gelişmesine mazhar olmuş bir hukuk sahası olduğunu söyler.¹² Müste'menlerin Osmanlı Devleti'nde yargılanmaları konusunu "İmtiyazat" maddesinde işlemiştir.¹³ İnalçık diğer bir çalışmasında şikayet, şikayete cevap olarak padişahın gönderdiği hüküm ve hükmün kayda geçirildiği şikâyet defteri kayıtlarını ve bu prosedürü ele almıştır.¹⁴ Majer'in çalışmasında¹⁵ da görüldüğü üzere, bu şikayetlerin tamamı ceza hukuku sahasına girmese de önemli bir kısmı ceza hukukuyla bağlantılıdır.

Coşkun Üçok, Osmanlı ceza hukuku araştırmalarına ilk başlayan yazarlardan biridir. "Osmanlı Kanunnamelerinde İslâm Ceza Hukukuna Aykırı Hükmeler" başlığıyla *Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi'*nde üç makale yayımlamıştır. Toplam altmış dört sayfadan ibaret olan bu üç makale serisi, İslâm ceza hukukunun bir özeti mahiyetindedir. Konuya kısmen değinilen üçüncü makalede, İslâm ceza hukukunda ta'zir suç ve cezaları genel olarak anlatıldıktan sonra Osmanlı ceza kanunnâmelerindeki ceza hükümlerinin ve Alaüddeve Bey Kanunnâmesinin metni verilmiştir. Yazarın aykırılık olarak dile getirdiği hususlar, had suçlarındaki unsur eksikliği veya kesin ispat unsurlarının yerine getiril-

10 Uriel Heyd, "Djaza (Ottoman Penal Law)", *EI2*, c. II, s. 519.

11 Halil İnalçık, "Osmanlı Hukukuna Giriş: Örfi-Sultani Hukuk ve Fatih'in Kanunları", *AÜSBFD*, 1958, c. XIII, sy. 2, s. 121.

12 İnalçık, "Osmanlı Hukukuna Giriş", s. 122.

13 Halil İnalçık, "İmtiyazat", *EI2*, c. III, s. 1180-1181. Müellifin bu maddesinin daha muhtasar bir hâli için bkz.: "İmtiyâzât", *DİA*, c. XXII, s. 245-252.

14 Halil İnalçık, "Şikâyet Hakkı: Arz-i Hâl ve Arz-i Mahzarlar", *Osmanlı Araştırmaları*, 1988, sy. 7-8, s. 33-54.

15 Hans Georg Majer, *Das Osmânische Registerbuch der Beschwerden (Şikâyet Defteri) vom Jahre 1675*, Viyana: Österreichisches Akademie der Wissenschaften, 1984.

memesi sonucu cezanın ta'zire dönüşmesi örnekleridir.¹⁶ Üçok'un savcılık kurumunun Türkiye'de kuruluşu ile ilgili çalışması, bu kurumun Fransa ve Almanya'da ortaya çıkışını ve gelişimini öne çıkaran ve nihayet özet halinde kurumun Türkiye'ye ilk olarak 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi ile girdiğini ve 1879 tarihli Mehakimi-i Nizamiyenin Teşkilatı Kanun-ı Muvakkatası ile Batılı anlamda yerleştiğini tasvir eden bir çalışmadır.¹⁷

Ahmet Mumcu, çalışmalarını daha ziyade örfi ceza hukuku alanında teksif etmiştir. Osmanlı Devleti'nde siyaseten katl kurumunu incelediği çalışma, yazarın doktora tezidir.¹⁸ *Osmanlı Devleti'nde Rüşvet*¹⁹ ve *Osmanlı Hukukunda Zulüm Kavramı*²⁰ yazarın bu alanla ilgili diğer iki kitabıdır. Yazar zulüm kavramıyla, şer'î hukuk tarafından tanınmamış çeşitli bidatlerin kamu hizmetlileri tarafından reayaya konulmasıyla işlenen türlü suçları kastettiğini ifade etmektedir (s. 9). Mumcu'nun eserlerinde kuvvetli bir sistematik endişesi ve geniş bir bibliyografya yelpazesi göze çarpmaktadır. Bununla birlikte İslâm hukukunun temel eserlerine doğrudan ulaşmada zorluk çekildiği görülmektedir.

Ahmet Akgündüz, son dönem hukuk tarihçilerimiz içinde en çok eser verenlerdendir. Dokuz ciltlik *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri* isimli kanunnâme derlemesi bazı okuma hataları olmasına rağmen, netice itibarıyla, son derece önemli bir çalışmadır. Osmanlı ceza hukuku alanında çalışacakların ilk başvuracağı temel kaynaklardan birisidir. Eserin ilk cildinde, Osmanlı kanunnâmelerinin ceza hukuku hükümlerinin şer'î tahlili başlığı altında bir bölüm yer almaktadır. Bu başlık altında genel olarak İslâm ceza hukukunun ana konuları işlenmektedir.²¹ Halil Cin'le birlikte kaleme aldıkları *Türk Hukuk Tarihi* adlı ders kitabının birinci cildinde yine ceza hukuku ayrı bir bahis halinde ele alınmıştır.²² Akgündüz'ün 1858 tarihli Ceza Kanunnâmesiyle ilgili makalesine de değinilmelidir. Bu makalede yazar 1274/1858 tarihli Osmanlı Ceza Kanunnâmesi'nin salt 1810 tarihli Fransız ceza yasasının bir tercümesinden

16 Coşkun Üçok, "Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 1946, c. III, sy. 1, s. 125-146; c. III, sy. 2-4, s. 365-383; *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1947, c. IV, sy. 1-4, s. 48-73.

17 Coşkun Üçok, "Savcılıkların Avrupa Hukukunda Gelişmesi ve Türkiye'de Kuruluşu", *Ord. Prof. Sabri Şakir Ansay'ın Hatırasına Armağan*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, 1964, s. 46-48.

18 Ahmet Mumcu, *Osmanlı Devletinde Siyaseten Katl*, Ankara: Birey ve Toplum Yayınları, 2. baskı, 1995.

19 Ahmet Mumcu, *Tarih İçindeki Genel Gelişimi ile Birlikte Osmanlı Devletinde Rüşvet (Özelikle Adli Rüşvet)*, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2. baskı, 1985.

20 Ahmet Mumcu, *Osmanlı Hukukunda Zulüm Kavramı*, Ankara: Birey ve Toplum Yayıncılık, 2. baskı, 1985.

21 Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, İstanbul: FEY Vakfı Yayını, 1990, c. 1, s. 105-135.

22 Halil Cin ve Ahmet Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, c. I, İstanbul: Timaş Yayınları, 3. baskı, 1995.

ibaret bulunmadığını, daha önce hazırlanmış bulunan Men'-i İrtikâb Kanunnâmesi'nden ve önceki ceza kanunnâmelerinden ve ayrıca şeyhülislamlık makamının tavsiyelerinden de yararlandığını ortaya koymuştur.²³ Yazarın zamanaşımını konu alan makalesinde ceza hukukunda zamanaşımı mevzuu lehte ve aleyhteki görüşlerle birlikte değerlendirilmiş ve zamanaşımı sürelerine yer verilmiştir.²⁴ Yazarın diğer bir çalışması da İslâm ceza hukukundaki iştirak kuru mu hakkındadır.²⁵

Mehmet Âkif Aydın, çalışmalarını başlangıçta daha çok özel hukuk alanında yoğunlaştırmış bir hukuk tarihçimizdir. Sonraki çalışmaları bir bütün olarak Osmanlı hukukunun yapısı ve işleyişi üzerinedir. Tanzimat dönemi kanunlaştırma hareketleri de yazarın özel ilgi alanlarından biridir. Osmanlı ceza hukukuyla ilgili olarak bir ansiklopedi maddesi çerçevesinde şer'î ve örfî ceza hukukunun alanı, suçlar, cezalar, cezaî yargı, cezaların uygulanması ve Osmanlı ceza kanunnâmeleri hakkında temel bilgiler vermektedir.²⁶ Yazar, *Türk Hukuk Tarihi* isimli ders kitabında konuyu daha geniş olarak ele almış had ve kısas suçlarını tek tek incelemiş ve ta'zir suçlarının Osmanlı Devleti'nde düzenleniş biçimini irdelemiştir.²⁷ Yazar bir diğer çalışmasında da kanunnâmelerin Osmanlı hukukunun işleyişindeki rolü üzerinde durmuştur.²⁸

Ceza hukukçusu kimliğiyle Osmanlı ceza hukuku alanında üretim yapan ve çalışmalarının neredeyse tamamını bu alana hasreden Mustafa Avcı'nın özellikle yeni çıkan kitabı üzerinde durulmalıdır.²⁹ *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar* isimli kitap, bir İslâm-Osmanlı ceza özel hukuku araştırması niteliğindedir. Modern bir sistematik içinde had ve kısas suçlarının tek tek ele alınarak incelenmesiyle oluşturulan kitap üç bölümden ibarettir. Birinci bölüm, kişilere karşı suçlar başlığını taşımakta ve adam öldürme ve yaralamayla çocuk düşürme ve düşürtme suçlarını içermektedir. Had suçları başlıklı ikinci bölümde; zina, kazf, hırsızlık, şarap içme-sarhoşluk suçları ele alınmıştır. Örgütlü suçlar

23 Ahmet Akgündüz, "1274-1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesinin Hukuki Kaynakları. Tatbik Şekli ve Men'-i İrtikâb Kanunnamesi", *Belleten*, 1987, sy. 199, s. 153-191. Zuhûl eseri olan bir yanlışlığa burada not düşülmelidir. Makalenin ilk dipnotunda şöyle bir kaynağa rastlanmaktadır: Ahmed Selahattin, "Tarih-i Kanun-ı Ceza", *İstîşâre Ceridesi*, 1324, sy. 27, s. 75. Anılan yazı, Ahmed Selahaddin'e değil, İbrahim İhsan'a aittir. Ayrıca mevkûtenin adında ceride ibaresi yoktur, sadece *İstîşâre* şeklinde geçmektedir.

24 Ahmet Akgündüz, "İslâm ve Osmanlı Hukukunda Müruruzaman", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1988, sy. 1, s. 84-88.

25 Ahmet Akgündüz, "İştirak", *DİA*, c. XXII, s. 442-444.

26 M. Âkif Aydın, "Ceza", *DİA*, c. VII, s. 478-482.

27 M. Âkif Aydın *Türk Hukuk Tarihi*, İstanbul: Beta, 4. baskı, 2001, s. 159-213; a. mlf., "Osmanlı'da Hukuk", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, Ekmeleddin İhsanoğlu, (ed.), İstanbul: IRCICA, 1994, c. I, s. 375-438.

28 M. Âkif Aydın, "Kanunnâmeler ve Osmanlı Hukuku'nun İşleyişindeki Yeri", *Osmanlı Araştırmaları*, 2004, sy. 24, s. 37-46.

29 Mustafa Avcı, *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar*, İstanbul: Gökkuşbu, 2004.

başlığını taşıyan üçüncü bölümde ise; yol kesme, isyan ve irtidat suçları işlenmiştir. Suç tiplerinin adlandırılması ve ele alınış sırası yazar tarafından da peşinen kabul edildiği üzere bir anakronizm örneği olarak ileri sürülebilirse de yazar bunun sorumluluğunu kabul etmektedir (s. 21). Avcı'nın diğer çalışmaları için bibliyografya kısmına bakılmalıdır.

Osmanlı toplum ve iktisat tarihi ile ilgili çalışmalarıyla tanınan Suraiya Faroqhi'nin bazı çalışmaları Osmanlı ceza hukukuyla ilgilidir. 11 makaleden oluşan *Coping with the State* adlı kitabındaki "Counterfeiting in Ankara" ve "The Life and Death of Outlaws in Çorum" adlı iki makalede Ankara ve Çorum şer'îye sicillerine dayanarak buralarda işlenen suçlar ve suçlular hakkında somut örnekler verilmektedir.³⁰

Harem kitabıyla tanıdığımız Leslie Peirce'in yeni kitabı, Antep şer'îye mahkemesine ait iki sicil defterinde geçen olaylara dayanmaktadır. Dört bölümden oluşan kitabın 3. ve 4. bölümleri özellikle zina ve benzeri cinsel suçlarla ilgilidir. Üç kadının başından geçenler şeklinde kurgulanan kitap Eylül 1540-Ekim 1541 arasında geçen bir yıllık süreyi kapsamaktadır.³¹

R. C. Jennings, şer'îye sicili temelli bir çok makalesinde ceza hukukuna ilişkin mevzulara değinmiştir. Ateşli silahlar ve bunların kontrolüne ilişkin çalışması burada özellikle bahsedilmeye değer niteliktedir.³² Ayrıca kitabı da belirtilmelidir.³³

Nahal'in XVII. yüzyılda Mısır'da Osmanlı yargısının işleyişini konu ettiği kitabının beşinci bölümü ceza hukukuna ayrılmıştır. Şer'îye sicilleri örneklemeleleriyle davacı, tahkikat ve yargılama başlıkları altında ceza yargılamasının seyirine ışık tutulmuştur.³⁴

Tanzimat dönemi ve sonrası için yapılan ceza hukuku çalışmaları arasında Mustafa Şentop'un kitabı dikkati çekmektedir.³⁵ Kitap ceza kanunlarını, bu kanunlarda gerçekleştirilen değişiklikleri ve ana hatlarıyla ceza hukukunun uygulanmasını ele almaktadır. Eserin önemini arttıran bir nokta da, 1325/1910 tari-

30 Suraiya Faroqhi, *Coping with the State: Political Conflict and Crime in the Ottoman Empire 1550-1720*, İstanbul: The Isis Press, 1995, s. 133-143 ve 145-161.

31 Leslie Peirce, *Morality Tales: Law and Gender in the Ottoman Court of Aintab*, Berkeley: University of California Press, 2003.

32 R. C. Jennings, "Firearms, Bandits and Gun-Control: Some Evidence on Ottoman Policy toward Firearms in the Possession of Re'aya from Judicial Records of Kayseri, 1600-1627", *Archivum Ottomanicum*, 1980, sy. 6, s. 339-358.

33 R. C. Jennings, *Studies on Ottoman Social History in the Sixteenth and Seventeenth Centuries: Women, Zimmis and Sharia Courts in Kayseri, Cyprus and Trabzon*, İstanbul: The Isis Press, 1999.

34 Galal H. Nahal, *The Judicial Administration of Ottoman Egypt in the Seventeenth Century*, Chicago: Bibliotheca Islamica, 1979, s. 25-35.

35 Mustafa Şentop, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku: Kanunlar, Tadiller, Layihalar, Uygulama*, İstanbul: Yayılcak Matbaası, 2004.

hinde hazırlanan *Ceza Kanunu Layihası* üzerinde durulmasıdır. 1889 tarihli İtalyan Ceza Kanunu'nun tercümesinden oluşan bu layiha, Adliye Nezareti tarafından hazırlanmış ve Meclis'e sunulmuştur. Bu metnin 1926 tarihli Türk Ceza Kanunu'nun temel metni olduğu ve hatta yeni bir tercüme yapılmadan sözü edilen bu eski metnin benimsendiği anlaşılmaktadır. Bu konuda Miller tarafından yapılan doktora tezi de belirtilmelidir.³⁶

Batı ceza kanunlarının etkisi ve ictibası üzerinde Baer'in Osmanlı ve Mısır tecrübeleri hakkındaki çalışmaları kıymetlidir.³⁷ Halid Fehmi'nin adli tıp ve polis teşkilatı üzerindeki incelemeleri, uygulamadan örnekler yansıtmaları açısından da ilgi çekicidir.³⁸ Ginio'nun XVIII. yüzyılda Selanik merkezli şer'îye sicillerine dayanan çalışması kayda değerdir.³⁹ Abdul-Karim Rafeq'in Şam Şer'îye mahkemesinin 1137-1173/1724-1760 yılları arasındaki 36 yılına ait 115 defterini incelediği çalışmasında tablolar halinde suçluların sayısı, cinsiyeti, evli olup olmadığı ve benzeri hususlar etkileyici bir tarzda sergilenmiştir.⁴⁰ İmamoviç'in Arap ülkelerinde ve Balkanlarda Osmanlı ceza hukuku başlıklı makalesi ismine uygun olmayan bir içeriğe sahiptir. Makale Heyd'in *Studies*'inin bir tanıtımından ibarettir.⁴¹

İstanbul şer'îye sicilleri arşivine dayanılarak Osmanlı hukukunda hırsızlık suçu ve cezası hakkında Ömer Menekşe tarafından yapılan doktora tezi, el kesme cezası konusunda iz sürmesi açısından önemlidir. Çalışmanın bazı eksik kısımlarının ikmal edilip yayımlanması gerekir.⁴² Tekin, hazırladığı yüksek lisans

36 Ruth A. Miller, "From Fıkıh to Fascism: The Turkish Republican Adoption of Mussolini's Criminal Code in the Context of Late Ottoman Legal Reform", Yayınlanmamış Doktora tezi, Princeton: Princeton University, 2003.

37 Gabriel Baer, "The Transition from Traditional to Western Criminal Law in Turkey and Egypt", *Studia Islamica*, 1977, sy. 45, s. 139-158; a.mlf., "Tanzimat in Egypt: The Penal Code", G. Baer, (ed.), *Studies in the Social History of Modern Egypt*, Chicago: 1969 içinde, s. 109-133.

38 Khaled Fahmy, "The Anatomy of Justice: Forensic Medicine and Criminal Law in Nineteenth-Century Egypt", *Islamic Law and Society*, 1999, c. VI, sy. 2, s. 224-271; a.mlf., "The Police and the People in Nineteenth-Century Egypt", *Die Welt des Islams*, 1999, c. XXXIX, sy. 3, s. 340-377.

39 Eyal Ginio, "The Administration of Criminal Justice in Ottoman Selanik (Salonica) during the Eighteenth Century", *Turcica*, 1998, sy. 30, s. 185-210.

40 Abdul-Karim Rafeq, "Public Morality in 18th Century Ottoman Damascus", *Revue du Monde Musulman et de la Méditerranée, Villes au Levant, Hommage à André Raymond*, 1990, sy. 55-56, s. 180-196.

41 Mustafa İmamoviç, "The Ottoman Criminal Law: Arab Countries and in the Balkans", *Türk-Arap İlişkileri: Geçmişte, Bugün ve Gelecekte, I. Uluslararası Konferansı Bildirileri*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiye ve Ortadoğu Araştırma Enstitüsü, 1980, s. 233-245.

42 Ömer Menekşe, "XVII. ve XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devletinde Hırsızlık Suçu ve Cezası", Yayınlanmamış Doktora tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 1998.

tezinde XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti'ndeki ta'zir suç ve cezalarını ele almıştır.⁴³ Yurtseven'in bu konudaki çalışması da belirtilmelidir.⁴⁴

Imber'in Osmanlı hukukunda zina adlı çalışması, Kanunî dönemi ceza kunnâmesinin zinayla ilgili bölümünün fıkıh kitaplarıyla mukayesesi üzerine kurulmuştur. Yazarın amacı, bu alanda şer'î hukukun örfî hukuk üzerindeki etkisini incelemektir. Yazar, sonuç olarak en azından zina konusunda şer'î hukukun baskın olduğunu ifade etmektedir. Makalenin sonunda Kemalpaşazâde, Çivizâde ve Ebussuûd Efendi'nin zinayla ilgili fetvalarına da yer verilmiştir.⁴⁵ Imber, diğer bir çalışmasında da adam öldürme suçu hakkında Hanefî mezhebindeki farklı içtihatları ele almıştır.⁴⁶

Genel olarak İslâm ceza hukuku ve özel olarak Osmanlı dönemi Mısır ceza hukuku üzerindeki çalışmalarıyla tanınan Rudolph Peters, birikimini bir kitap halinde toplamıştır. 2005 yılı içinde yayımlanacağı duyurulan kitap, İslâm ceza hukukunda suçlar ve cezalarla ilgilidir.⁴⁷ Peters'in Osmanlı dönemi Mısır ceza hukukuyla ilgili makaleleri için bibliyografyaya bakılmalıdır.

Osmanlı ceza hukuku alanının sorunları, Türk hukuk tarihinin sorunlarından çok farklı değildir. Hukuk kökenli hukuk tarihçilerimiz yeterli tarih formasyonları olmadığı için, tarih yöntem biliminin usullerini tam olarak kullanamamakta, ortaya konulan çalışmaların bir kısmı İslâm hukuku çalışmasından farklı olmamaktadır. Kimi zaman anakronik tarih yazımına rastlanmakta daha vahimi bunun muteber bir tarih yazımı olduğu sanılmaktadır. Sıkça söylenen belge fetişizmi meselesine gelince, elbette belgeleri alt alta sıralamak anlamlı bir bütün oluşturmaz. Ancak belgesiz hukuk tarihçiliği de yapılamaz. Belgeleri bağlamında bir sistem dahilinde kullanmak amaçlanmalıdır. Hukuk kökenli olmayan tarihçiler de hukukî meselelerin tahlilinde eksik kalmaktadırlar. Hukuk tarihi, bünyesinde böyle bir zorluğu barındırmaktadır. Bununla birlikte bu sahada yapılan çalışmaların artması sevindiricidir. Uzun bir ihmal döneminden sonra, önce niceliğin, ardından da niteliğin artması ve belli bir seviye tutturulabilmesi umulmaktadır.

43 Yaşar Tekin, "Şer'iyye Sicilleri Işığında Osmanlı Devleti'nde Ta'zir Suç ve Cezaları (1179/1765)", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 1995.

44 Yılmaz Yurtseven, "Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Ta'zir Suç ve Cezaları", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, 2001.

45 Colin Imber, "Zina in Ottoman Law", *Contributions à l'Histoire Sociale et Économique de l'Empire Ottoman*, Louvain: 1981, s. 59-92; a.m.f., *Studies in Ottoman History and Law*, İstanbul: The Isis Press, 1996, s. 175-206.

46 Colin Imber, "Why You Should Poison Your Husband: A Note on Liability in Hanafi Law in the Ottoman Period", *Islamic Law and Society*, 1994, c. I, sy. 2, s. 206-216.

47 Rudolph Peters, *Crime and Punishment in Islamic Law*, Cambridge: Cambridge University Press, 2005 (baskıda).

Osmanlı Ceza Hukuku Bibliyografyası

Bibliyografya, bu alanda yapılmış tüm çalışmaları kapsayıcı nitelikte değildir. Klâsik İslâm hukuku eserlerine yer verilmemiştir. İslâm ceza hukuku kaynaklarının aynı zamanda Osmanlı ceza hukukunun da kaynakları olduğu ve Osmanlı ceza hukuku sahasında çalışacak araştırmacıların bu kaynakları da kullanması gerekeceği düşünülerek İslâm ceza hukuku alanında yapılmış modern çalışmaların "seçilerek" bibliyografyaya dahil edilmesi faydalı görülmüştür. Karayalçın ve Mumcu'nun ortak çalışmalarında⁴⁸ yer verilen eserlerin büyük bir kısmı Tanzimat sonrasında Batı'dan iktibas edilen kanunların şerhi mahiyetinde oldukları için bibliyografyada yer almamıştır.

Abacı, Nurcan, *Bursa Şehri'ne Osmanlı Hukuku'nun Uygulanması (17. Yüzyıl)*, Ankara: Kültür Bakanlığı, 2001.

Abdülhâdî, Muhammed, *Fikhü's-süicün ve'l-mu'tekalât*, Kahire: Darü'l-İ'tisam, 1993.

Abdelhalim, Muhammad; Sherif, Adel Omar ve Daniels, Kate (eds.), *Criminal Justice in Islam, Judicial Procedure in the Shari'a*, Londra: I. B. Tauris, 2003.

Abdelhalim, Muhammad, "Compensation for Homicide in Islamic Shari'a", Abdelhalim, Muhammad; Sherif, Adel Omar ve Daniels, Kate (eds.), *Criminal Justice in Islam*, içinde, s. 97-108.

Abou el-Fadl, Khaled, *Rebellion and Violence in Islamic Law*, Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

Acar, İsmail, "Osmanlı Kanunnameleri ve İslam Ceza Hukuku (I)", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2001, c. XIV, s. 53-68.

Acar, İsmail, "Osmanlılarda Zina Suçu ve Cezası", *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, c. X, s. 83-90.

Acar, İsmail, "İslâm Hukukunda Zina Suçu ve Cezası Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme", Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 1999.

Adıyke, A. Nükhet, "XVII. Yüzyıl Girit (Resmo) Kadı Sicillerinde Zimmî Davaları", *Pax Ottomana, Studies in Memoriam Prof. Dr. Nejat Göyünç*, Kemal Çiçek, (ed.), Haarm-lem-Ankara: SOTA-Yeni Türkiye, 2001 içinde, s. 77-95.

Affan Osman, "Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'de Hukuk-ı Cezanın Esasıyla Terakkiyat-ı Tedriciyesi", *Muhâmat*, 1328, sy. 11, s. 321-329, sy. 12, s. 355-357.

Ahmed Lütfi, *Mir'ât-ı Adalet yahud Tarihçe-i Adliyye-i Devlet-i Aliyye*, İstanbul: Nişan, 1304 [*Osmanlı Adalet Düzeni*, Erdinç Beylem, (sadeleştiren ve nşr.), İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası, 1979.

Ahmed Refik İbnü'ssalih, "Devlet-i Osmaniye ile Akvâm-ı Kadîme ve Hükûmât-ı Muhtelifede Müddei Umumiliğin Suret-i Zuhur ve Tekemmülü ve Hukuk-ı Umumiyye Davasının İkamesindeki Suver-i Erbaa", *Ceride-i Adliye*, 1330, sy. 104, s. 5674-5678; sy. 105, s. 5721-5729.

Akdağ, Mustafa, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası: Celali İsyanları*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1995.

48 Yaşar Karayalçın, Ahmet Mumcu, *Türk Hukuk Bibliyografyası (1727-1928)*, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1972.

- Akgündüz, Ahmet, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, c. I-IX, İstanbul: FEY Vakfı ve OSAV Yayını, 1990-1996.
- Akgündüz, Ahmet ve diğerleri, *Şer'îye Sicilleri: Mahiyeti, Toplu Kataloğu ve Seçme Hükmümler*, 2 cilt, İstanbul: TDAV Yayınları, 1988-1989.
- Akgündüz, Ahmet, "1274-1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesinin Hukuki Kaynakları, Tatbik Şekli ve Men'-i İrtikâb Kanunnamesi", *Belleten*, 1987, sy. 199, s. 153-191.
- Akgündüz, Ahmet, "İslâm ve Osmanlı Hukukunda Müruruzaman", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1988, sy. 1, s. 43-90.
- Akgündüz, Ahmet, *Mukayeseli İslâm ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1986.
- Akgündüz, Ahmet, "İştirak", *DİA*, c. XXIII, s. 442-444.
- Akman, Mehmet, *Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 2004.
- Akman, Mehmet, *Osmanlı Devletinde Kardeş Katli*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1997.
- Akman Mehmet, "Önceki Hukukumuzda İsyân Suçu", *Hukuk Araştırmaları*, 1995, c. IX, sy. 1-3, s. 203-222.
- Akman, Mehmet, "Osmanlı Ceza Muhakemesi Hukukuna Hakim Olan İlkeler", *Osmanlı*, c. VI, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 470-477.
- Akman, Mehmet, "Şeyh Bedreddin Hadisesine Hukukî Bir Yaklaşım Denemesi", *Hukuk Araştırmaları*, 1996, c. X, sy. 1-3, s. 149-169.
- Akman, Mehmet, "Osmanlı Hukukunda Kasâme" *Türkler*, c. XIII, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 789-794.
- Akman, Mehmet, "Bir Ceza Yargılaması Aracı Olarak Kişiyi Kefalet: Osmanlı Örneği", *Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı*, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayını, 2004, s. 11-16.
- Akşit, M. Cevat, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsanî Esasları*, İstanbul: Kültür Basın Yayın Birliği,
- Aktan, Hamza, "Âkile", *DİA*, c. II, s. 248-249.
- Aktan, Hamza, "Kazf", *DİA*, c. XXV, s. 148-149.
- Akyüz, Vecdi, *İslamî Hukukunda Yüksek Yargı ve Denetim, Divan-ı Mezalim*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1995.
- Alvânî, Tâhâ C., "İslâm'da Sanık hakları (I)", *İslâmî Sosyal Bilimler Dergisi*, c. III, sy. 1, s. 85-100.
- Alvânî, Tâhâ C., "İslâm'da Sanık Hakları (II)", *İslâmî Sosyal Bilimler Dergisi*, c. III, sy. 2, s. 81-94.
- Âmir, Abdülaziz, *et-Ta'zîr fî Ş-Şer'iatî'l İslâmiyye*, Kahire: Darü'l-Fikrî'l-Arabi, 4. baskı, 1969.
- And, Metin, "XVI. Yüzyılda Osmanlılarda Cezalar", *Hayat Tarih Mecmuası*, 1969, c. I, sy. 3, s. 29-33; c. I, sy. 4, s. 24-29.
- Anhegger, R. ve İnalçık, Halil, *Kânunnâme-i Sultânî Ber-Müceb-i Örf-i Osmanî: II. Mehmed ve II. Bayezid Devirlerine Ait Yasaknâme ve Kânunnâmeler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1956.
- Anıl, Y. Şahin, *Osmanlı Döneminde İki Dava: Şeyh Bedreddin ve Mithat Paşa Davaları*, İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, 1995.
- Ansay, S. Şakir, *Hukuk Tarihinde İslam Hukuku*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 3. baskı, 1958.
- Apaydın, H. Yunus, "Kefalet", *DİA*, c. XXV, s. 168-177.
- Arkoun, Mohammad, "The Death Penalty and Torture in Islamic Thought", *The Death Penalty and Torture*, F. Bockle ve J. Pohier, (eds.), New York: Seabury Press, 1979, s. 75-82.

- Artuk, Emin, "Atatürk ve 1926 Tarihli Türk Ceza Kanununun Hazırlanması", *Hukuk Araştırmaları*, 1988, c. III, sy. 3, s. 73-81.
- Aslan, Nâsi, *İslâm Yargulama Hukukunda Şühudü'l-Hal, Jüri, Osmanlı Devri Uygulaması*, İstanbul: Beyan Yayınları, 1999.
- Atar, Fahrettin, *İslâm Adliye Teşkilâtı (Ortaya Çıkışı ve İşleyişi)*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 3. baskı, 1991.
- Atar, Fahrettin, *İslam İcra ve İflas Hukuku*, İstanbul: Yıldız Matbaacılık ve Gazetecilik, 1990.
- Atar, Fahrettin, "Af", *DİA*, c. I, s. 395-396.
- Atar, Fahrettin, "Avukat", *DİA*, c. IV, s. 166-167.
- Atar, Fahrettin, "Fetva", *DİA*, c. XII, s. 486-496.
- Avcı, Mustafa, *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar*, İstanbul: Gökkuşbu, 2004.
- Avcı, Mustafa, "Hukuk Tarihimizde Hapis Kurumu", Doçentlik Tezi, Dicle Üniversitesi, 2000.
- Avcı, Mustafa, "Ceza Yargılaması Hukuku Tarihimizde Koruma Tedbirlerinden Tutuklama", *Kamu Hukuku Arşivi*, 1988, sy. 1, s. 27-43.
- Avcı, Mustafa, "Önceki Hukukumuzda Para Cezaları", *Kamu Hukuku Arşivi*, 2000, sy. 2-3, s. 118-143; a.mlf., "Osmanlı Hukukunda Para Cezaları", *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, c. X, s. 91-106.
- Avcı, Mustafa, "Osmanlı Hukukunda Hapis Cezası", *Kamu Hukuku Arşivi*, Mart 2002, s. 19-35.
- Avcı, Mustafa, "Osmanlı Uygulamasında İnfazı Özellik Gösteren Hapis Türleri: Kalebentlik, Kürek ve Prangabentlik", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2003, sy. 1, www.e-sosder.com.
- Avvâ, Muhammed Selim (el-), *Fi Usûli'n-nizâmi'l-cinâiyyi'l-islâmi*, Kahire: Darü'l-Ma-arif, 1983.
- Avvâ, Muhammed Selim (el-), "el-Asli berâetü'l-müttehem", *el-Müttehem ve hukukuhu fi'ş-şer'i'ati'l-İslâmiyye*, Riyad: el-Merkezü'l-Arabiyye li'd-Dirase, 1986, c. I, s. 243-265.
- Awa, Mohamed Selim (el-), "Confession and Other Methods of Evidence in Islamic Procedural Jurisprudence", Abdelhalim, Muhammad; Sherif, Adel Omar ve Daniels, Kate (eds.), *Criminal Justice in Islam, Judicial Procedure in the Shari'a*, içinde, s. 111-129.
- Awad, Awad M., "The Rights of the Accused Under Islamic Criminal Procedure", *The Islamic Criminal Justice System*, M. Cherif Bassiouni, (ed.), Londra: Oceana Publications, 1982, s. 91-107.
- Aydın, Hakki, *İslam ve Modern Hukukta İşkence*, İstanbul: Beyan Yayınları, 1997.
- Aydın, M. Âkif, *Türk Hukuk Tarihi*, 4. baskı, İstanbul: Beta, 2001.
- Aydın, M. Âkif, "Osmanlıda Hukuk", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, Ekmeleddin İhsanoğlu, (ed.), İstanbul: IRCICA, 1994, c. I, s. 375-438.
- Aydın, M. Âkif, "Kanunnâmeler ve Osmanlı Hukuku'nun İşleyişindeki Yeri", *Osmanlı Araştırmaları*, 2004, sy. 24, s. 37-46.
- Aydın, M. Âkif, "Ceza", *DİA*, c. VII, s. 478-482.
- Aydın, M. Âkif, "Liân", *DİA*, c. XXVII, s. 172-173.
- Aydın, M. Âkif, "Mahkeme", *DİA*, c. XXVII, s. 341-344.

- Aydın, M. Âkif, "Divân-ı Ahkâm-ı Adliyye", *DİA*, c. IX, s. 387-388.
- Aydın, M. Âkif, "Batılılaşma", *DİA*, c. V, s. 162-167.
- Baer, Gabriel, "The Transition from Traditional to Western Criminal Law in Turkey and Egypt", *Studia Islamica*, 1977, sy. 45, s. 139-158.
- Baer, Gabriel, "Tanzimat in Egypt: The Penal Code", *Studies in the Social History of Modern Egypt*, William Roe Polk, (ed.), Chicago: The University of Chicago Press, 1969 içinde, s. 109-133.
- Bardakoğlu, Ali, "Hırsızlık", *DİA*, c. XVII, s. 384-396.
- Bardakoğlu, Ali, "Ceza", *DİA*, c. VII, s. 472-478.
- Bardakoğlu, Ali, "Diyet", *DİA*, c. IX, s. 473-479.
- Bardakoğlu, Ali, "Eşkîya", *DİA*, c. XI, s. 463-466.
- Bardakoğlu, Ali, "Hac", *DİA*, c. XIV, s. 547-551.
- Bardakoğlu, Ali, "Hapis", *DİA*, c. XVI, s. 54-64.
- Bardakoğlu, Ali, "Garâmet", *DİA*, c. XIII, s. 359-361.
- Bardakoğlu, Ali, "Beyyine", *DİA*, c. VI, s. 97-98.
- Bardakoğlu, Ali, "Kasâme", *DİA*, c. XXIV, s. 528-530.
- Bardakoğlu, Ali, "Katl", *DİA*, c. XXV, s. 45-48.
- Barkan, Ö. Lütfî, *XV ve XVI ıncı Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Zirâi Ekonominin Hukukî ve Mali Esasları, Kanunlar (Tıpkı Basım)*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, 2001.
- Barkan, Ö. Lütfî, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler (I)", *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 1949-1950, c. XI, sy. 1-4, s. 524-569.
- Barkan, Ö. Lütfî, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler (II)", *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 1951-1952, c. XIII, sy. 1-4, s. 56-78.
- Barkan, Ö. Lütfî, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler (III)", *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 1953-1954, c. XV, sy. 1-4, s. 209-237.
- Barkey, Karen, *Eşkîyalar ve Devlet, Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi*, trc.: Zeynep Altok, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999.
- Bassiouni, M. Cherif, "Sources of Islamic Law and the Protection of Human Rights in the Islamic Criminal Justice System", *The Islamic Criminal Justice System* içinde, 1982, s. 3-43.
- Batmaz, Etfal Şükrü, "Osmanlı Devleti'nde Kale Teşkilatına Genel Bir Bakış", *OTAM*, 1996, sy. 7, s. 1-10.
- Bayat, Ali Haydar, "Şer'îye Sicilleri ve Tıp Tarihimiz -I- Rıza Senetleri", *Türk Dünyası Araştırmaları*, 1992, sy. 79, s. 9-19.
- Bayındır, Abdülaziz, *İslâm Muhakeme Hukuku (Osmanlı Devri Uygulaması)*, İstanbul: İslamî İlimler Araştırma Vakfı, 1986.
- Bayındır, Abdülaziz, "Osmanlı'da Yargının İşleyişi", *Osmanlı*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999, c. VI, s. 429-446.
- Bayındır, Abdülaziz, "Örneklerle Osmanlı'da Ceza Yargılaması", *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, c. X, s. 69-82.
- Bayındır, Abdülaziz, "Eyüp Mahkemesi", *Eyüp: Dün/Bugün*, Tülay Artan, (haz.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1994.
- Baysun, M. Cavid, "Musadere", *İA*, c. VIII, s. 669.

- Behnesî, Ahmed Fethî, *el-Husûme fî'l-fıkhi'l-cinâiyyi'l-islâmî*, Beyrut: Darü's-Şuruk, 1987.
- Behnesî, Ahmed Fethî, *el-Hudûd fî'l-İslâm*, Kahire: el-Müessesetü'l-Matbuatü'l-İslami, 3. baskı, 1987.
- Behnesî, Ahmed Fethî, *Nazariyyat fî'l-fıkhi'l-cinaiyyi'l-islami*, Kahire: Müessesetü'l-Halebi, 1988.
- Behnesî, Ahmed Fethî, *el-Mesûliyyetü'l-cinaiyye fî'l-fıkhi'l-islami*, Beyrut: Darü's-Şuruk, 3. baskı, 1984.
- Behnesî, Ahmed Fethî, *es-Siyasetü'l-cinaiyye fî's-şeriatî'l-islamiyye*, Kahire: Darü's-Şuruk, 1988.
- Behnesî, Ahmed Fethî, *Nazariyyetü'l-ıbat fî'l-fıkhi'l-cinaiyyi'l-islami*, Kahire: Darü's-Şuruk, 1989.
- Belgesay, M. Reşit, "Tanzimat ve Adliye Teşkilatı", *Tanzimat I*, İstanbul: Maarif Vekaleti, 1940, s. 210-220.
- Beydilli, Kemal, "Kabakçı İsyanı Akabinde Hazırlanan Hüccet-i Şer'iyye", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 2001, sy. 4, s. 33-48.
- Beyyûmî, Semîre Seyyid Süleyman, *el-Habs fî's-şer'ati'l-islamiyye*, Kahire: Darü't-Tıbaati'l-Muhammediyye, 1988.
- Beyyûmî, Semîre Seyyid Süleyman, *el-Kasâme ve ahkâmühâ fî's-şeriatî'l-islamiyye*, Kahire: Darü't-Tıbaati'l-Muhammediyye, 1990.
- Bilgen, Pertev, "Osmanlı İmparatorluğunda Hukuk Devleti Fikri ve 3 Mayıs 1840 Tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu", *Düni ve Bugünüyle Toplum ve Ekonomi*, 1991, sy. 2, s. 63-76.
- Bingöl, Sedat, *Hırsova Kaza Deâvî Meclisi Tutanakları: Nizamiye Mahkemeleri Tutanaklarından bir Örnek*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2002.
- Bingöl, Sedat, *Tanzimat Devrinde Osmanlı'da Yargı Reformu (Nizâmiyye Mahkemelerinin Kuruluşu ve İşleyişi 1840-1876)*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2004.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuk-ı İslamiyye ve İstılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, c. III, İstanbul: Bilmen Yayınevi, ts.
- Cemil, Abdullah, Haşim, "İslam Hukukunda Yargı Kararlarının Temyizi", trc.: H. Yunus Apaydın, *Erciyes Üniversitesi SBE Dergisi*, 1989, sy. 3, s. 383-400; 1990, sy. 4, s. 385-412.
- Cebeci, İsmail, "Ceride-i İlmîyye'de Yer Alan Fetvalar", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2001.
- Ceride-i Adliyye*, 1909-1930.
- Ceride-i İlmîyye*, 1914-1922.
- Ceride-i Mehâkim*, 1873-1908.
- Ceza Kanunname-i Hümayunu*, İstanbul: Takvimhane-i Âmire, 1274.
- Cin, Halil ve Akgündüz, Ahmet, *Türk Hukuk Tarihi*, c. I, İstanbul: Timaş Yayınları, 3. baskı, 1995.
- Cin, Halil, "Tanzimat Döneminde Osmanlı Hukuku ve Muhakeme Usulleri", *150. Yılında Tanzimat*, Hakkı Dursun Yıldız, (ed.), Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1992, s. 11-32.
- Crone, Patricia, "Jahili and Jewish Law: The Qasama", *Jerusalem Studies in Arabic and Islam*, 1984, sy. 4, s. 153-201.

- Cündî, Hüsnî (el-), *Usûlü'l-icrââtü'l-cezâiyye fi'l-islâm*, [yy.: yy.], 1991.
- Çadırcı, Musa, "Tanzimatın İlanı Sırasında Kadılık Kurumu ve 1838 Tarihli Tarîk-i İlmiyye'ye Dair Ceza Kanunnamesi", *AÜ DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, 1982, c. XIV, sy. 25.
- Çiçek, Kemal, "Osmanlı Devleti'nde Asayiş ve Emniyet Hizmetleri", Kemal Çiçek ve Abdullah Saydam, (eds.), *Kıbrıs'tan Kafkasya'ya Osmanlı Dünyasında Siyaset, Adalat ve Raiyyet*, Trabzon: Derya Kitabevi, 1998 içinde, s. 163-171.
- Çiçek, Kemal (ed.), *Pax Ottomana, Studies in Memoriam Prof. Dr. Nejat Göyünç*, Haarlem-Ankara: SOTA-Yeni Türkiye, 2001.
- Çolak, Abdullah, "İslam Ceza Hukukunda Meşrû Müdafaa", *Ekev Akademi Dergisi*, 2004, c. VIII, sy. 19, s. 135-156.
- Dağcı, Şamil, *İslam Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1996.
- Dağcı, Şamil, "Hükûmet-i Adl", *DİA*, c. XVIII, s. 463-464.
- Dağcı, Şamil, "Kıyas", *DİA*, c. XXV, s. 488-495.
- Dağcı, Şamil, "İşkence", *DİA*, c. XXIII, s. 429-433.
- Dakkak, M. Shokry, "Genocide from the Perspectives of International and Islamic Law", Abdelhalim, Muhammad; Sherif, Adel Omar ve Daniels, Kate (ed.), *Criminal Justice in Islam, Judicial Procedure in the Shari'a* içinde, s. 131-145.
- Dalgın, Nihat, "İslam Ceza Hukukunda Mahkeme Kararı Sonrası Cezaların Düşmesi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1998, sy. 10, s. 171-206.
- Dalgın, Nihat, "Cezai Sorumlulukta Kasıt", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1998, sy. 10, s. 207-247.
- Dönmez, İ. Kâfi, "Cünûn", *DİA*, c. VIII, s. 125-129.
- Dönmez, İ. Kâfi, "Cehâlet", *DİA*, c. VII, s. 219-222.
- Dönmez, İ. Kâfi, "Meşrû Müdafaa", *DİA*, c. XXIX, s. 383-387.
- Düzdağ, M. Ertuğrul, *Şeyhülislam Ebussuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, İstanbul: Enderun Kitabevi, 2. baskı, 1983.
- Düzenli, Pehlül, "İstanbul Müftülüğü Kütüphanesinde Bulunan Meşihat Fetvaları", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 1995.
- Ebü Güdde, Hasan, *Ahkâmü's-sicn ve muameletü's-secnâ fi'l-islâm*, Kuveyt: Mektebetü'l-Menâr, 1987.
- Ebü Zehre, Muhammed, *el-Cerîme: el-Cerîme ve'l-ukûbe fi'l-fikhi'l-islâmî*, Kahire: Darü'l-Fikri'l-Arabi, 1976.
- Ebü Zehre, Muhammed, *el-Ukûbe: el-Cerîme ve'l-ukûbe fi'l-fikhi'l-islâmî*, Kahire: Darü'l-Fikri'l-Arabi, ts.
- Ebü Zehre, Muhammed, *İslam Hukukunda Suç ve Ceza*, trc.: İbrahim Tüfekçi, c. I-II, İstanbul: Kitabevi, 1994.
- Ekinci, Ekrem B., *Osmanlı Mahkemeleri (Tanzimat ve Sonrası)*, İstanbul: Arı Sanat, 2004.
- Erbay, Celâl, *İslâm Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat Vasıtaları*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, 1999.
- Eren, Hüseyin, "İslam Hukukunda Mali Cezalar", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 1996.
- Ergene, Boğaç A., *Local Court Provincial Society and Justice in the Ottoman Empire: Legal Practice and Dispute Resolution in Çankırı and Kastamonu (1652-1744)*, Leiden: E. J. Brill, 2003.

- Erim, Neşe, "Osmanlı İmparatorluğunda Kalebendlik Cezası ve Suçların Sınıflandırılması Üzerine Bir Deneme", *Osmanlı Araştırmaları*, 1984, sy. 4, s. 79-88.
- Erturhan, Sabri, *İslam Ceza Hukukunda İçtima*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2002.
- Erturhan, Sabri, "İslam Hukukunda Cezası Infaz Edilen Bir Suçun Uhrevî Boyutu", *İslam Hukuku Araştırmaları*, 2003, sy. 1, s. 197-216.
- Esen, Hüseyin, "İslam Hukukunda Mali Cezalar", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 1996.
- Fahmy, Khaled, "The Anatomy of Justice: Forensic Medicine and Criminal Law in Nineteenth-Century Egypt", *Islamic Law and Society*, 1999, c. VI, sy. 2, s. 224-271.
- Fahmy, Khaled, "The Police and the People in Nineteenth-Century Egypt", *Die Welt des Islams*, 1999, c. XXXIX, sy. 3, s. 340-377.
- Faroqhi, Suraiya, *Coping with the State: Political Conflict and Crime in the Ottoman Empire 1550-1720*, İstanbul: The Isis Press, 1995.
- Faroqhi, Suraiya, "Crime, Women and Wealth in the Eighteenth-Century Anatolian Countryside", *Women in the Ottoman Empire. Middle Eastern Women in the Early Modern Era*, Madeline C. Zilfi, (ed.), Leiden: E. J. Brill, 1997, s. 6-27.
- Fâyed, A. M., *el-Hurâbe fî'l fikhi'l islâmî*, Kahire: 1987.
- Fendoğlu, Hasan T., "Beraber Yaşama Sorunu: İslam ve Osmanlı Ceza Hukukunun Esasları", *Bilgi ve Hikmet*, 1994, sy. 7, s. 141-163.
- Gedikli, Fethi, "Kaza", *DİA*, c. XXV, s. 117-119.
- Gedikli, Fethi, "Osmanlı'da Çevreyi Kirletme Suçu ve Salb Cezası", *Türkler*, c. X, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 611-615.
- Gedikli, Fethi, "XVII. Asırda Galata Tacirlerinin Karşılaştığı Hırsızlık Olayları" *Çerçeve*, 1998, sy. 22, s. 132-134.
- Gelişken, Ahmet, "İslam Ceza Hukuku Prensipleri ve Ta'zir Cezaları", Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, 1993.
- Gerber, Haim, *Islamic Law and Culture 1600-1840*, Leiden: E. J. Brill, 1999.
- Gerber Haim, *State, Society and Law in Islam: Ottoman Law in Comparative Perspective*, Albany: State University of New York, 1994.
- Gerber, Haim, "Osmanlı Hukukunda Şeriat Kanun ve Örf 17. Yüzyıl Bursa'sı Mahkeme Kayıtları", trc.: Mehmet Akman, *Hukuk Araştırmaları*, 1994, c. VIII, sy. 1-3, s. 265-291.
- Ginio, Eyal, "The Administration of Criminal Justice in Ottoman Selanik (Salonica) during the Eighteenth Century", *Turcica*, 1998, sy. 30, s. 185-210.
- Gökçen, Ahmet, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri*, İstanbul: [y.y.], 1989.
- Gökçen, Ahmet, "1296 (1879) tarihli Usulü Muhakemat-ı Cezaiye Kanunu Muvakkatı", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1994, c. IV, sy. 1-2, s. 203.
- Gökçen, Ahmet, "Adliye Teşkilatımızın Tarihi Gelişimi ve 1879 Tarihli Mehakim-i Nizamiye'nin Teşkilatı Kanun-ı Muvakkatı", *Prof. Dr. Sahir Erman'a Armağan*, İstanbul: İÜ Hukuk Fakültesi Eğitim, Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı Yayını, 1999, s. 343-400.
- Gökmenoğlu, H. Tekin, "Kur'an-ı Kerim'de Olmayan ve Onunla Çelişen Ceza: Recm", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2003, sy. 2, s. 117-129.
- Göyünç, Nejat, "Osmanlı Ceza Hukuku ile İlgili Belgeler", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, 1967, c. I, sy. 3, s. 40-42.

- Halil Cemaletdin/Hirant Asador, *Ecânibin Memâlik-i Osmaniyye'de Hâiz Oldukları İmtiyâzât-ı Adliyye*, İstanbul: Hukuk Matbaası, 1913.
- Heyd, Uriel, *Studies in Old Ottoman Criminal Law*, V. L. Ménage, (haz.), Oxford: Oxford University Press, 1973.
- Heyd, Uriel, "Eski Osmanlı Ceza Hukukunda Kanun ve Şeriat", trc.: Selahaddin Eroğlu, *Türk Hukuk ve Kültür Tarihi Üzerine Makaleler*, Ferhat Koca (haz.), Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002, s.45-65.
- Heyd, Uriel, "Djurm", *EP*, c. II, s. 604.
- Heyd, Uriel, "Djaza", *EP*, c. II, s. 518-519.
- Hıra, Ayhan, "İslam Hukukunda Meşru Müdafaa", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2000.
- Hussein, Gamil Muhammed, "Basic Guarantees in the Islamic Criminal Justice System", Abdelhalim, Muhammad; Sherif, Adel Omar ve Daniels, Kate (ed.), *Criminal Justice in Islam, Judicial Procedure in the Shari'a* içinde, s. 35-53.
- Hülagu, Metin, *İslam Hukukunda Hapis Cezası*, Kayseri: Rey Yayıncılık, 1996.
- Ibrahim, Saeed Hasan, "Basic Principles of Criminal Procedure under Islamic Shari'a", Abdelhalim, Muhammad; Sherif, Adel Omar ve Daniels, Kate (ed.), *Criminal Justice in Islam, Judicial Procedure in the Shari'a*, içinde, s. 17-34.
- Imber, Colin, "Zina in Ottoman Law", *Contributions à l'Histoire Sociale et Économique de l'Empire Ottoman*, Louvain: 1981, s. 59-92; ayrıca bk., Colin Imber, *Studies in Ottoman History and Law*, İstanbul: The Isis Press, 1996, s. 175-206.
- Imber, Colin, "Why You Should Poison Your Husband: A Note on Liability in Hanafi Law in the Ottoman Period", *Islamic Law and Society*, 1994, c. I, sy. 2, s. 206-216.
- İbrahim İhsan, "Tarih-i Kanun-i Ceza", *İstişâre*, 1324, sy. 27, s. 75-80.
- İlgürel, Mücteba, "Subaşılık Müessesesi", *Journal of Turkish Studies*, 1983, sy. 7, s. 251-261.
- İlgürel, Mücteba, "XVII. Yüzyıl Balıkesir Şer'iyye Sicillerine Göre Subaşılık Müessesesi", *VIII. Türk Tarih Kongresi*, c. II, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1981, s. 1275-1281.
- İlgürel, Mücteba, "Eşkîya", *DİA*, c. XI, s. 466-469.
- İlmiye Salnâmesi*, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1334.
- İmamoviç, Mustafa, "The Ottoman Criminal Law: Arab Countries and in the Balkans", *Türk-Arap İlişkileri: Geçmişte, Bugün ve Gelecekte. I. Uluslararası Konferansı Bildirileri*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiye ve Ortadoğu Araştırma Enstitüsü, 1980, s. 233-245.
- İnalcık, Halil, *The Ottoman Empire: The Classical Age, 1300-1600*, Londra: Weidenfeld and Nicolson, 1973 [Türkçesi için bkz.: *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, trc.: Ruşen Sezer, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003].
- İnalcık, Halil, *Osmanlı'da Devlet, Hukuk, Adalet*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 2000.
- İnalcık, Halil, "Osmanlı Hukukuna Giriş, Örfî-Sultani Hukuk ve Fatih'in Kanunları", *AÜ SBFD*, 1958, c. XIII, sy. 2, s. 102-126.
- İnalcık, Halil, "Şikâyet Hakkı: Arz-i Hâl ve Arz-i Mahzarlar", *Osmanlı Araştırmaları*, 1988, sy. 7-8, s. 33-54.
- İnalcık, Halil, "İmtiyâzât", *DİA*, c. XXII, s. 245-252.
- İnalcık, Halil, "İmtiyazat", *EP*, c. III, s. 1179-1189.
- İnalcık, Halil, "Kanun", *DİA*, c. XXIV, s. 324-327.

- İnalçık, Halil, "Kanunname", *DİA*, c. XXIV, s. 333-337.
- İnalçık, Halil, "Adaletnameler", *TTK Belgeler*, 1967, c. II, sy. 3-4, s. 49-145.
- İnalçık, Halil, "Adâletnâme", *DİA*, c. I, s. 346-347.
- İnalçık, Halil, "Kanun", *EP*, c. IV, s. 558-562.
- İnalçık, Halil, "Kanunname", *EP*, c. IV, s. 562-566.
- İnalçık, Halil, "Mahkeme", *İA*, c. VII, s. 149-151.
- İnalçık, Halil, "Mahkama", *EP*, c. VI, s. 3-5.
- İpşirli, Mehmet, "Osmanlı Devleti'nde Kazaskerlik", *Belleten*, 1998, sy. 232.
- İpşirli, Mehmet, "XVI. Asrın İkinci Yarısında Kürek Cezası ile İlgili Hükümler", *TED*, 1982, sy. 12, s. 203-248.
- İpşirli, Mehmet, "Cellât", *DİA*, c. VII, s. 270-271.
- İpşirli, Mehmet, "Ehl-i örf", *DİA*, c. X, s. 519-520.
- İpşirli, Mehmet, "Mahzar", *DİA*, c. XXVII, s. 398-401.
- Jennings, R. C., *Studies on Ottoman Social History in the Sixteenth and Seventeenth Centuries: Women, Zimmis and Sharia Courts in Kayseri, Cyprus and Trabzon*, İstanbul: The Isis Press, 1999.
- Jennings, R. C., "Firearms, Bandits and Gun-Control: Some Evidence on Ottoman Policy toward Firearms in the Possession of Re'aya from Judicial Records of Kayseri, 1600-1627", *Archivum Ottomanicum*, 1980, sy. 6, s. 339-358.
- Jennings, R. C., "The Use of Oaths at an Ottoman Sharia Court Lefkoşa (Nicosia) (1580-1640)", *Journal of Turkish Studies*, 1996, sy. 20, s. 13-23.
- Jennings, R. C., "Kadı Court and Legal Procedure in 17th c. Ottoman Kayseri", *Studia Islamica*, 1978, sy. 48, s. 133-172.
- Kahraman, Abdullah, "İslam Hukukunda Şahsa (Nefse) Kefâlet Müessesesi ve Türk Ceza Muhakemeleri Hukukundaki Teminatla Salıverme Müessesesi ile Mukayesesi", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1998, sy. 2, s. 301-328.
- Kamali, Mohammad Hashim, "The Right to Personal Safety (*Haqq al-Amn*) and the Principle of Legality in Islamic Shari'a", Abdelhalim, Muhammad; Sherif, Adel Omar ve Daniels, Kate (ed.), *Criminal Justice in Islam, Judicial Procedure in the Shari'a* içinde, s. 57-96.
- Kankal, Ahmet, "Osmanlı Ceza Hukukuyla Alâkalı İlginç Bir Belge", *OTAM*, 1993, sy. 4, s. 197-203.
- "Kanun-i Cezamızın Edvâr-ı Tekâmülü", *Ceride-i Adliyye*, 1332-1334, sy. 152, s. 249-261; sy. 153, s. 318-335; sy. 154-155, s. 416-427; sy. 156, s. 480-496; sy. 157, s. 588-596; sy. 158, s. 684-693; sy. 159, s. 780-790; sy. 163-167, s. 1152-1174; sy. 168-170, s. 1332-1336.
- Karakoç, Sarkis, *Külliyyât-ı Kavânîn*, Türk Tarih Kurumu kütüphanesinde yazma.
- Karaman, Hayrettin, *Mukayeseli İslam Hukuku*, c. I, İstanbul: İz Yayıncılık, 2001.
- Kazıcı, Ziya, "Hisbe", *DİA*, c. XVIII, s. 143-145.
- Kenanoğlu, M. Macit, *Osmanlı Millet Sistemi: Mit ve Gerçek*, İstanbul: Klasik, 2004.
- Koca, Ferhat, "İtiraf", *DİA*, c. XXIII, s. 461-462.
- Köse, Saffet, *İslam Hukukunda Kanuna Karşı Hile: Hile-i Şer'iyye*, İstanbul: Birleşik Yayıncılık, ts.
- Köse, Saffet, "Osmanlı'da Şeri Cezalar", *İslamiyat*, 1999, c. II, sy. 4, s. 23-32.

- Kuzu, Burhan, *1876 Kanun-u Esasisinde Suç Muhakemesine İlişkin Hükümlerin Sonraki Anayasalarımızla Karşılaştırmalı Olarak Açıklanması*, [İstanbul]: Bayrak Matbaacılık, 1988.
- Lippman, Matthew, McConville, Sean ve Yerushalmi, Mordechai, *Islamic Criminal Law and Procedure, an Introduction*, New York: Praeger, 1988.
- Majer, Hans Georg, *Das Osmanische Registerbuch der Beschwerden (Şikâyet Defteri) vom Jahre 1675*, Viyana: Österreichisches Akademie der Wissenschaften, 1984.
- Malekian, Farhad, *The Concept of Islamic International Criminal Law*, Londra: Graham-Trotman, 1994.
- Menekşe, Ömer, "XVII ve XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devletinde Hırsızlık Suçu ve Cezası", Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 1998.
- Messick, Brinkley, "Evidence: From Memory to Archive", *Islamic Law and Society*, 2002, c. IX, sy. 2, s. 231-270.
- Miller, Ruth A., "From Fıkıh to Fascism: The Turkish Republican Adoption of Mussolini's Criminal Code in the Context of Late Ottoman Legal Reform", Doktora Tezi, Princeton: Princeton University, 2003.
- Mohahannadi, Hassan L., "The Victim's Role in the Islamic Justice: A Comparative Study", Doktora Tezi, Southampton: Southampton Üniversitesi, 1999.
- Mumcu, Ahmet, *Hukuksal ve Siyasal Karar Organı Olarak Divan-ı Hümayun*, Ankara: Birey ve Toplum Yayıncılık, 2. baskı, 1986.
- Mumcu, Ahmet, *Osmanlı Devletinde Siyaseten Katl*, Ankara: Birey ve Toplum Yayıncılık, 2. baskı, 1995.
- Mumcu, Ahmet, *Osmanlı Hukukunda Zulüm Kavramı*, Ankara: Birey ve Toplum Yayıncılık, 2. baskı, 1985.
- Mumcu, Ahmet, *Tarih İçindeki Genel Gelişimi ile Birlikte Osmanlı Devletinde Rüüşvet (Özellikle Adli Rüüşvet)*, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2. baskı, 1985.
- Nahal, Galal H., *The Judicial Administration of Ottoman Egypt in the Seventeenth Century*, Chicago: Bibliotheca Islamica, 1979.
- Nord, Erich, *Das Türkische Strafgesetzbuch vom 28 Zilhidje 1274 (9 Ağustos 1858)*, Berlin 1912.
- Ocak, A. Yaşar, *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mühlidler*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998.
- Oğuz, Mustafa, "Hüccetlerin Diplomatik Yönden Tahlili: XVII. Yüzyıl", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 1988.
- Oğuz, Mustafa ve Akgündüz, Ahmet: "Hüccet", *DİA*, c. XVIII, s. 446-450
- Okka, Sevinç, "İslam Hukuku ve Osmanlı Uygulamasında Devlete İsyan Suçu", Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, 1997.
- Ortaylı, İlber, *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devletinde Kadı*, Ankara: Turhan Kitabevi, 1994.
- Ortaylı, İlber, "Kadı", *DİA*, c. XXIV, s. 69-73.
- "Osmanlı Toplum Yaşayışıyla İlgili Belgeler-Bilgiler: Suçlar ve Cezalar", *Tarih ve Toplum*, 1984, sy. 7, s. 28-35; sy. 8, s. 8-12; sy. 9, s. 8-11; sy. 10, s. 30-35.
- Öğün, Tuncay, "Osmanlı Devleti'nde Müsadere Uygulamaları", *Osmanlı*, Ankara, 1999, c. VI, s. 371-383.

- Ömer Azmi ibn Mehmed Samsunî, *İzahü'l-cinâyât fi ahkâmi'l-kıyas ve'd-diyât*, İstanbul: 1328.
- Ömer Hilmi, *Mi'yâr-ı Adâlet*, İstanbul: Hacı Muharrem Efendi Matbaası, 1301.
- Öngören, Reşat, "Şeriat'ın Kestiği Parmak: Kânûnî Sultan Süleyman Devrinde İdam Edilen Tarikat Şeyhleri", *İLAM Araştırma Dergisi*, 1996, c. 1, sy. 1, s. 123-140.
- Özcan, Abdülkadir, *Kanunname-i Âl-i Osman: Tahlil ve Karşılaştırmalı Metin*, İstanbul: Kitabevi, 2003.
- Özcan, Abdülkadir, "Asesbaşı", *DİA*, c. III, s. 464.
- Özcan, Abdülkadir, "Baba Câfer Zindanı", *DİA*, c. IV, s. 366-367.
- Özcan, Abdülkadir, "Böcekbaşı", *DİA*, c. VI, s. 323.
- Özcan, Abdülkadir, "Karakol", *DİA*, c. XXIV, s. 430-431.
- Özcan, Abdülkadir, "Fatih'in Teşkilat Kanunnamesi ve Nizam-ı Âlem İçin Kardeş Katli Meselesi", *İÜEF Tarih Dergisi*, 1982, sy. 33, s. 7-56.
- Özcan, Abdülkadir, "Osmanlı Devleti'nde Kolluk Hizmetleri ve Modern Anlamda İlk Karakol Teşkilatının Kurulması", *VIII. Türk Tarih Kongresine Sunulan Bildiriler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1999.
- Özçelik, Selahattin, "Osmanlı İç Hukukunda Zorunlu Bir Tehir (Mürted Maddesi)", *OTAM*, 2000, sy. 11, s. 347-438.
- Özel, Ahmet, *İslam Hukukunda Ülke Kavramı: Darulislam-Darulharb*, İstanbul: İz Yayıncılık, 1998.
- Özel, Ahmet, "Dârülbağy", *DİA*, c. VIII, s. 514-515.
- Özen, Şükrü, "İslâm Hukukuna Göre Zındıklık Suçu ve Molla Lutfi'nin İdamının Fikhîliği", *İslâm Araştırmaları Dergisi*, 2001, sy. 6, s. 17-62.
- Özen, Şükrü, "Molla Lutfi'nin İdamına Karşı Çıkan Efdalzâde Hamidüddin Efendi'nin Ahkâmü'z-zındık Risalesi", *İslâm Araştırmaları Dergisi*, 2000, sy. 4, s. 7-16.
- Özen, Şükrü, "İnfaz", *DİA*, c. XXII, s. 290-292.
- Özkaya, Mustafa, "İslam Ceza Hukukunda Pişmanlık ve Cezalara Etkisi", Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, 1997.
- Özkaya, Yücel, "XVIII. Yüzyılda Çıkarılan Adalet-Namelelere Göre Türkiye'nin İç Durumu" *Bulleten*, 1974, sy. 151, s. 445-491.
- Özkaya, Yücel, *Osmanlı İmparatorluğunda Dağlı İsyanları (1791-1908)*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, 1983.
- Öztürk, Mustafa, "Osmanlı Döneminde İskât-ı Ceninin Yeri ve Hükmü", *Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimler)*, 1988, sy. 1, s. 199-208.
- Pay, Salih, "1069-1070/1659-1660 Tarihli Bursa Şer'iyye Sicili: Analiz ve Değerlendirme", Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi, 1987.
- Peirce, Leslie, *Morality Tales: Law and Gender in the Ottoman Court of Aintab*, Berkeley: University of California Press, 2003.
- Peters, Rudolph, *Crime and Punishment in Islamic Law*, Cambridge: Cambridge University Press, 2005 (baskıda).
- Peters, Rudolph, "For His Correction and as a Deterrent Example for Others: Mehmed Ali's First Criminal Legislation (1829-1830)", *Islamic Law and Society*, 1999, c. VI, sy. 2, s. 164-192.

- Peters, Rudolph, "Islamic and Secular Criminal Law in 19th Century Egypt: The Role and Function of the Qadi", *Islamic Law and Society*, 1997, c. IV, sy. 1, s. 70-90.
- Peters, Rudolph, "Murder on the Nile: Homicide Trials in 19th Century Egyptian Shari'a Courts", *Die Welt des Islams*, 1990, sy. 30, s. 98-116.
- Peters, Rudolph, "Murder in Khaybar: Some Thoughts on the Origins of the Qasama Procedure in Islamic Law", *Islamic Law and Society*, 2002, c. IX, sy. 2, s. 132-167.
- Peters, Rudolph, "The Codification of Criminal Law in 19th Century Egypt: Tradition or Modernization?", *Law, Society and National Identity in Africa*, J. M. Abun-Nasr (ed.), Hamburg: Buske, 1990 içinde, s. 211-225.
- Rafeq, Abdul-Karim, "Public Morality in 18th Century Ottoman Damascus", *Revue du Monde Musulman et de la Méditerranée, Villes au Levant, Hommage à André Raymond*, 1990, sy. 55-56, s. 180-196.
- Şahillioğlu, Halil, "Bolu Subaşılığı", 1966, *Çele*, s. 33-35.
- Sa'îd, Muhammed Re'fet, *el-Müttehem ve hukukuhu fi's-şer'i'ati'l-islâmiyye, Ta'vizi'l-müttehem*, ez-Zerka: Mektebetü'l-Menar, 1983.
- Salama, Ma'amoun M., "General Principles of Criminal Evidence in Islamic Jurisprudence", *The Islamic Criminal Justice System* içinde, s. 109-123.
- Salameh, Khadr, "Aspects of the Sijills of the Shari'a Court in Jerusalem", *Ottoman Jerusalem: The Living City 1517-1917*, c. I, Londra: Altajir World of Islam Trust, 2000, s. 103-144.
- Saleh, Osman Abd-el-Malek (al-), "The Right of the Individual to Personal Security in Islam", *The Islamic Criminal Justice System* içinde, s. 55-89.
- Salim, Atıyye, "Rucû'u'l-müttehem ani'l-ikrari's-sâdır minhu", *el-Müttehem ve hukukuhu fi's-şer'i'ati'l-İslâmiyye*, c. II, Riyad: el-Merkezü'l-Arabıyye li'd-Dirase, 1986, s. 129-170.
- Schneider, Irene, "Imprisonment in Pre-Classical and Classical Islamic Law", *Islamic Law and Society*, 1995, sy. 2, s. 157-173.
- Selle, Friedrich, *Prozessrecht des 16. Jahrhunderts im Osmanischen Reich*, Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1962.
- Semerdjian, Vivian E., "Off the Straight Path: Gender, Public Morality and Legal Administration in Ottoman Aleppo, Syria", Doktora tezi, Georgetown Üniversitesi 2002.
- Shaban, Fekri M. E. M., "İslam Hukukunda Hirabe (Eşkiyalık) Suçu", Doktora tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2002.
- Sherif, Adel Omar, "Generalities on Criminal Procedure under Islamic Shari'a", Abdelhalim, Muhammad; Sherif, Adel Omar ve Daniels, Kate (ed.), *Criminal Justice in Islam* içinde, s. 3-16.
- Şafak, Ali, *Mezheplerarası Mukayeseli İslâm Ceza Hukuku*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, 1977.
- Şafak, Ali, "Bağy", *DİA*, c. IV, s. 451-452.
- Şazeli, Hasan Ali, "Cinayet", *DİA*, c. VIII, s. 14-15.
- Şekerci, Osman, *İslam Ceza Hukukunda Ta'zir Suçları ve Cezaları*, İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, ts.

- Şensoy, Naci, "Eski Devirlerde ve İslam'da Hırsızlık Suçu", *Muammer Raşit Seviğ'e Armağan*, İstanbul: İÜ Hukuk Fakültesi Yayını, 1956, s. 161-164.
- Şensoy, Naci, "Osmanlı İmparatorluğunun Sıkıyönetime Müteallik Mevzuatı Üzerinde Sentetik Bir Deneme", *İÜ Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 1947, c. XIII, sy. 1, s. 95-114.
- Şentop, Mustafa, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku: Kanunlar, Tadiller, Layihalar, Uygulama*, İstanbul: Yayılcık Matbaası, 2004.
- Şentürk, Ö. Faruk, "İslam Ceza Hukukunda Rüşvet", Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi, ts.
- Şimşek, Özcan, "İslam Hukukunda Hırsızlık Suçu ve Cezası (Seküler Hukukla Karşılaştırılmalı)", Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, 1998.
- Şimşir, Nahide, "Karesi Hapishanesi", Nahide Şimşir, *Osmanlı Araştırmaları (Makaleler-I)*, İstanbul: IQ Yayıncılık, 2004 içinde, s. 168-175.
- Şişman, Cengiz, "Osmanlı Milletlerinin Girift İlişkileri: 17. Yüzyıl Hasköy Şer'iyye Sicillerinde Kaydedilen Bir Cinayet Öyküsü", *Osmanlı Araştırmaları*, 2000, sy. XX, s. 385-399.
- Taner, Tahir, "Tanzimat Devrinde Ceza Hukuku", *Tanzimat I*, İstanbul: Maarif Vekaleti, 1940, s. 221-232.
- Taş, Kenan Ziya, "1760-1817 Tarihli Eğin Şer'iyye Sicilindeki Asayişle İlgili Belgelerin Değerlendirilmesi", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 1990, sy. 5, s. 273-277.
- Tekin, Yaşar, "Şer'iyye Sicilleri Işığında Osmanlı Devleti'nde Ta'zir Suç ve Cezaları (1179/1765)", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 1995.
- Toledano, Ehud R., "The Legislative Process in the Ottoman Empire in the Early Tanzimat Period: A Footnote", *International Journal of Turkish Studies*, 1980, c. I, sy. 2, s. 99-106.
- Tüfekçi, İbrahim, "Şer'iyye Sicilleri Işığında İslam Yargılama Hukukunda Bilirkişilik", Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2000.
- T'yan, Emile, *L'Histoire de l'Organisation Judiciaire en Pays d'Islam*, Leiden: E. J. Brill, 2. baskı, 1960.
- Üdeh, Abdulkadir, *et-Tesriü'l-cinâiyyi'l-islâmî mukarenen li-kanunî'l-vad'i*, c. I-II, Kahire: Darü't-Türaş, 3. baskı, 1977.
- Uğur, Yunus, "Mahkeme Kayıtları (Şer'iye Sicilleri): Literatür Değerlendirmesi ve Bibliyografya", *TALID, Türk İktisat Tarihi*, 2003, c. I, sy. 1, s. 305-344.
- Ukaz, Fikri Ahmed, *Felsefetü'l-ukûbe fi'ş-şer'iati'l-islamiyye ve'l-kanun*, Cidde: Mektebetü Ukaz, 1982.
- Uluçay, M. Çağatay, *XVII. Aşırda Saruhan'da Eşkiyalık ve Halk Hareketleri*, İstanbul: Manisa Halkevi, 1944.
- Uluçay, M. Çağatay, *18. ve 19. Yüzyıllarda Saruhan'da Eşkiyalık ve Halk Hareketleri*, İstanbul: Berksoy Matbaası, 1955.
- Üçok, Coşkun, Mumcu, Ahmet ve Bozkurt, Gülnihâl, *Türk Hukuk Tarihi*, Ankara: Savaş Yayınları, 8. baskı, 1996.
- Üçok, Coşkun, "Savcılıkların Avrupa Hukukunda Gelişmesi ve Türkiye'de Kuruluşu", *Orl. Prof. Sabri Şakir Ansay'ın-Hatırasına Armağan*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, 1964, s. 35-48.

- Üçok, Coşkun, "Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler," *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 1946, c. III, sy. 1, s. 125-146; c. III, sy. 2-4, s. 365-383; 1947, c. IV, sy. 1-4, s. 48-73.
- Ünal, M. Ali, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Müsadere", *Türk Dünyası Araştırmaları*, sy. 49, s. 95-111.
- Ünalın, Abdülkerim, *İslam Ceza Hukukunda Kıyas*, Diyarbakır: [y.y.], 2002.
- [Velidedeoğlu], Hıfzı Veldet, "Kanunlaştırma Hareketleri ve Tanzimat", *Tanzimat I*, İstanbul: Maarif Vekaleti, 1940, s. 139-209.
- Vogel, F. E., "Salb", *EP*, c. VIII, s. 935-936.
- Yaprak, Emin, "İslam Hukukunda İsyân", Yüksek Lisans Tezi, Urfâ: Harran Üniversitesi, t.y.
- Yaşar, Ahmet, *İslam Ceza Hukukunda İdamı Gerektiren Suçlar*, İstanbul: Beyan Yayınları, 1995.
- Yavuz, Cevdet, "Dâva", *DİA*, c. IX, s. 12-16.
- Yaylalı, Davut, *İslam Hukukunda Sulh*, İstanbul: Taştan Matbaacılık, 1993.
- Yeniçeri, Celal, "Mezâlim", *DİA*, c. XXIX, s. 515-518.
- Yenisey, Feridun, "Ceza Yargılamasında ve Adli Teşkilatta Cumhuriyet Öncesi Durum ve Cumhuriyetten Sonraki Gelişmeler", *Doğumunun 100. Yılında Atatürk Sempozyumu, Atatürk İlkeleri ve Ceza Hukuku*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1993, s. 39-65.
- Yiğit, Yaşar, "İslam Ceza Hukukunda Cezaların Yürürlüğü", Doktora Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi, 1998.
- Yiğit, Yaşar, "İslâm Ceza Hukuku Hükümlerine Etkisi Açısından Zamanaşımı", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2004, sy. 3, s. 155-166.
- Yiğit, Yaşar, "İnsanlık Onur ve Şerefının Korunması Açısından Kazf Suçu ve Cezasının Değerlendirilmesi", *Diyânet İlmî Dergi*, 2004, c. XL, sy. 4, s. 131-144.
- Yurdaydın, Hüseyin Gazi, "XVIII. Yüzyıla Ait İlginç Bir Mahkeme Hükümü", *Belleten*, 1984, sy. 189-190, s. 257-270.
- Yurtseven, Yılmaz, "Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Ta'zir Suç ve Cezaları", Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, 2001.
- Yücel, Yaşar ve Pulaha, Selami, (hızr.), *I. Selim Kanunnamesi: 1512-1520 ve XVI. Yüzyılın İkinci Yarısı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1988.
- Yücel, Yaşar, "Osmanlı Devleti'nde Güvenlik Meselesi", *Kamu Hizmeti*, 1990, sy. 25-26, s. 3-4.
- Zegbi, Ferid, *el-Mevsûatü'l-cinâiyye*, c. I-XVI, Beyrut: Daru Sadır, 1995.
- Zerka, Mustafa Ahmed, *el-Fikhü'l-islâmî fi sevbihi'l-cedîd el-medhalü'l-fikhiyyi'l-âm*, c. I-III, Şam: Darü'l-Fikr, 1968.
- Zeydân, Abdülkerim, *Ahkâmü'z-zimmiyyin ve'l-müste'menin*, Beyrut: Mektebetü'l-Kudüs, 1982.
- Ziadeh, Farhat J., "Compelling Defendant's Appearance at Court in Islamic Law", *Islamic Law and Society*, 1996, sy. 3, s. 305-315.
- Zuhaylî, M. Mustafa, *Vesâilü'l-İsbât fi Ş-Şer'ati'l-İslâmiyye*, Şam: 1982.
- Zuhaylî, M. Mustafa, *Usûlü'l-muhakemâti Ş-Şer'iyye ve'l-medeniyye*, Şam: 1993.
- Zuhaylî, Vehbe, *el-Fikhü'l-İslâmî ve edilletuhu*, c. I-VIII, Şam: Darü'l-Fikr, 1985.

A Critical Examination of the Literature on Ottoman Penal Law

Mehmet AKMAN

Abstract

In this essay, literature on Ottoman penal law is critically examined. As it is known Mehmet the conqueror was the first sultan who laid down a great penal code. After that in the reign of Bayezid II, Selim I and Suleyman the lawgiver three general penal codes were promulgated. After Tanzimat Firman, the Penal Law of 1840, 1851 and 1858 were enacted. In this context one might expect that lots of works have been done. But with the exception of some attempts, no serious study was undertaken until 1970s. Thanks to the great efforts of the late Uriel Heyd, Ottoman penal law was drawn attention. There is a growing literature on this long-ignored topic since then. This article aims to review these studies and focuses on the main problems in the field. This study gives a detailed bibliography of the existing literature on Ottoman and Islamic penal law written mainly in Turkish, English and Arabic.

Keywords: Ottoman penal law, shari'a, Uriel Heyd

Osmanlı Ceza Hukuku Çalışmaları Üzerine Bir İcmal

Mehmet AKMAN

Özet

Bu çalışmada Osmanlı ceza hukuku literatürü ele alınmıştır. Bilindiği gibi Fatih Sultan Mehmet umumî ceza kanunu isdar eden ilk padişah'tır. Bundan sonra, II. Bayezid, I. Selim ve Kanunî Sultan Süleyman devirlerinde üç umumî ceza kanunu daha çıkarılmıştır. Tanzimat döneminde ise 1840, 1851 ve 1858 tarihinde olmak üzere üç ceza kanunu kabul edilmiştir. Bu sahada bir çok çalışma yapılmış olduğu düşünülebilir. Ancak bazı çabaların dışında 1970'lere kadar kayda değer bir esere rastlanmaz. Heyd'in çalışmaları sayesinde Osmanlı ceza hukuku dikkati çekmeye başlamıştır. Uzun süre ihmal edilen bu alanda o tarihten itibaren artan bir literatür gözlemlenmektedir. Bu çalışma söz konusu literatürü eleştirel bir nazarla taramayı ve alanın önemli sorunlarına dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada son olarak çoğunlukla Türkçe, İngilizce ve Arapça yazılan Osmanlı ve İslam ceza hukuku sahasındaki literatüre ait ayrıntılı bir bibliyografya verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı ceza hukuku, ukûbât, Uriel Heyd